

ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ АКТИВТЕРДІ ЕСЕПКЕ АЛУ

Ұйымның экономикалық өсуі мен дамуының негізгі факторларының бірі ұзақ мерзімді материалдық және материалдық емес ресурстардың жай-күйі болып табылады, олар бухгалтерлік есепте, әдетте, негізгі құралдар мен материалдық емес активтер ретінде көрсетіледі. Ұзақ мерзімді активтер-бұл компанияға айналым активтерінің бірнеше айналымын жүзеге асыра отырып, бизнесті жүргізуге мүмкіндік беретін құрал [1].

Негізгі құралдарды қабылдауды тіркеу кезінде субъект басшысының бұйрығымен тағайындалған қабылдау комиссиясы әрбір жеке объектіге бір данада акт жасайды. Негізгі құралдардың бірнеше объектісін қабылдау-беру актісін жасауға шаруашылық мүлікті, құрал-саймандарды, жабдықтарды және т.б. есепке алу кезінде ғана жол беріледі, егер бұл объектілер бір типті, құны бірдей болса және күнтізбелік бір ай ішінде қабылданса. Тіркелгеннен кейін акті осы объект бойынша техникалық құжаттаманы қоса бере отырып, бухгалтерияға ұсынылады, оған бас бухгалтер қол қояды және субъектінің басшысы немесе осыған уәкілеттік берілген адамдар бекітеді [2].

Кәсіпорын ішінде негізгі құралдардың қозғалысын тіркеу актісін цех (бөлім) қызметкері толтырады, ол оларды екі данада жеткізеді. Алушы мен Тапсырыс беруші қол қойған бірінші дана бухгалтерияға беріледі, екінші дана Тапсырыс беруші-бөлім-дүкенге беріледі.

Негізгі құралдар өтеусіз берілген (сыйға тартылған) жағдайда акт (беруші және қабылдаушы ұйымдар үшін) екі данада жасалады.

Бухгалтерия алынған объектіні материалдық жауапты тұлғаға береді, мүлік карточкасын ашады, объектіге мүліктің түгендеу нөмірін береді, мүлікті тізімге енгізеді және негізгі құралдардың түскені туралы жазба жасайды.

Негізгі құралдарды талдамалы есепке алу бухгалтерияда жүзеге асырылады, мүлік карточкалары техникалық сипаттамалары мен құны бірдей бір өндірістік бөлімшеде орналасқан, сол бір өндірістік немесе шаруашылық жұмысқа арналған бір үлгідегі шаруашылық мүлік заттарын, құралдарды және басқа да заттарды қоспағанда, мүліктің әрбір объектісі үшін ашылады.

Негізгі құралдарды есепке алу үшін "негізгі құралдар" бөлімшесінің 2400 шоты арналған, оларға шоттардың мынадай топтары кіреді:

2410 "негізгі құралдар",

2420 "негізгі құралдардың тозуы және құнсыздануы"

Топтардың әрқайсысында негізгі құралдардың түрлері бойынша шоттар ашылады. 2500 бірлік биологиялық активтерге ауыстырылады.

Негізгі құралдарды есепке алу 2410 "негізгі құралдар" бөлімшесінің мынадай негізгі құралдарды есепке алу шоттарында жүзеге асырылады: 2411 "жер", 2412 "ғимараттар мен құрылыстар", 2413 "машиналар мен жабдықтар", 2414 "көлік құралдары", 2415 "компьютерлер, деректерді өңдеуге арналған

жабдықтар", 2416 "кеңсе жиһазы", 2417 "Өнеркәсіптік меншік және объектілер".

Негізгі құралдар деп танылған келіп түсетін материалдық құндылықтар олардың бастапқы құны бойынша бағаланады.

Құрылтайшылардан жарғылық капиталға жарналар ретінде алынған негізгі құралдар 2400 "негізгі құралдар" шоттарының дебеті және 5110 "Төленбеген капитал" шотының кредиті бойынша көрсетіледі, ал акционерлік емес кәсіпорындар 5030 "салымдар мен жарналар" шотында кредиттеледі. Негізгі құралдарды тегін алған кезде мемлекеттен 2400 "негізгі құралдар" шоты есептен шығарылады, 6230 "мемлекеттік субсидиялардан түскен кірістер" шоты есепке алынады, ал заңды және жеке тұлғалардан тегін алынған негізгі қаражат 2400 "негізгі құралдар" шотынан және 6200 "өзге кірістер" шотынан есептен шығарылады.

Негізгі құралдар мен материалдық емес активтердің амортизациясын есептеудің мынадай әдістері бар:

1. негізгі құралдардың құны бойынша амортизацияны біркелкі есептеу әдісі.

2. орындалған жұмыстардың көлеміне пропорционалды амортизацияны (амортизацияны) есептеу әдісі (өндірістік әдіс).

3. амортизацияны (амортизацияны) есептеудің жеделдетілген әдісі. Бұл әдіс өндірістік мақсатта қолданылатын негізгі құралдардың көптеген түрлері пайдаланудың алғашқы жылдарында тиімді жұмыс істейді немесе жоғары өнімділікті көрсетеді деген болжамға негізделген. Тозуды (амортизацияны) жедел есептеу әдісі: қалдық құнды азайту әдісі.

Амортизацияны біркелкі есептеу әдісі объектінің тозған құнын оның қызмет ету мерзімі ішінде өндірістік шығындар бойынша біркелкі бөлуді қарастырады. Мысалы, нысанның құны - 100 000 теңге, Қызмет мерзімі-10 жыл. Таратудың болжамды құны 2000 теңгені құрайды. Амортизацияның жылдық резерві 9800 теңгеге тең: $(100000-2000) / 10$. ал ай сайынғы амортизация сомасы 817 теңгені $(9800/12)$ құрайды.

Өндіріс әдісінде өнімнің әр бірлігі ол шығарған активтің бірдей сомасының амортизациясын жояды деп болжанады. Активтердің тозуы оларды пайдалану жиілігіне тікелей байланысты жерлерде бұл әдіс қолданылады.

Әдебиеттер

1. Свиридова, Н. В. Бухгалтерлік қаржылық есеп және есеп беру: оқу құралы. /Н. В. Свиридова, Т.А. Фомичева, А. А. Акимов. – Пенза: ПМУ Баспасы, 2014. - 190 б.

2. Қаржылық есеп: оқулық. Бас. 2-ші / Д.Л.Волков, Е. Д. Никулин; С.-Петербург. мемлекеттік ун-т. - Санкт-Петербург.: С.-Петербург. баспасы. мемлекеттік мекеме, 2016. - 520 б.